

Skąd wziąć pieniądze? Budżet jednostki samorządu terytorialnego

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Symulacja interaktywna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: *Konstytucja RP*.
- Źródło: *Ustawa z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego*, dostępny w internecie: sip.lex.pl [dostęp 10.02.2020].
- Źródło: Tomasz Żółciak, *Janosikowe dobieje samorządy. Najwięcej biedniejszym gminom odda Warszawa*, 25.10.2018, dostępny w internecie: dziennik.pl [dostęp 10.04.2019].

- Źródło: *Pismo z dnia 8 grudnia 2008 r. Urząd Miasta w Katowicach PO.III.3110 3-3/08 Powstanie obowiązku podatkowego w podatku od nieruchomości w przypadku odtworzenia, przebudowy, rekonstrukcji, adaptacji oraz likwidacji budynku lub budowli.*, dostępny w internecie: sip.lex.pl [dostęp 10.02.2020].

Skąd wziąć pieniądze? Budżet jednostki samorządu terytorialnego

Źródło: nattan23, domena publiczna.

Mamy określone oczekiwania wobec władz gminy i powiatu, w których mieszkamy. Nawet, a może zwłaszcza wówczas, kiedy nie znaleźliśmy czasu, aby pójść na wybory. Nawet jeśli pozwoliliśmy innym zdecydować za nas, kto będzie kierował naszą gminą lub powiatem. Wtedy również zastanawiamy się, dlaczego tak źle działa komunikacja autobusowa, dlaczego akurat w naszej wsi nie ma jeszcze kanalizacji, dlaczego nasza ulica nie została wyremontowana.

Te codzienne problemy powinny być dostrzeżone i zażegnane przez wybrane przez nas władze, które kierują jednostkami samorządowymi, czyli wójta, burmistrza, prezydenta w gminie czy zarząd powiatu ze starostą na czele. Nie możemy jednak zapominać, że na wszystkie te działania potrzebne są pieniądze, które do jednostek samorządu terytorialnego płyną z różnych źródeł.

Twoje cele

- Przedstawisz i rozróżnisz źródła dochodów jednostki samorządu terytorialnego.
- Scharakteryzujesz sposoby finansowania zadań własnych i zleconych jednostek samorządu terytorialnego.
- Sprawdzisz i przeanalizujesz dochody i wydatki własnej gminy oraz powiatu.

Przeczytaj

Jednostki samorządu terytorialnego (JST) potrzebują środków na realizację swoich zadań. Podobnie jak inne najważniejsze obszary polskiego prawa, również podstawa finansowania jednostek samorządu terytorialnego jest zawarta w Konstytucji RP. Szczegóły finansowania regulują zgodne z ustawą zasadniczą przepisy prawne zawarte w ustawach. Jednostki samorządu terytorialnego są finansowane ze środków publicznych, dlatego te uregulowania znajdują się w artykule 167 Konstytucji.

” Konstytucja RP

Artykuł 167

1. Jednostkom samorządu terytorialnego zapewnia się udział w dochodach publicznych odpowiednio do przypadających im zadań.
2. Dochodami jednostek samorządu terytorialnego są ich dochody własne oraz [subwencje ogólne](#) i [dotacje celowe](#) z budżetu państwa.
3. Źródła dochodów jednostek samorządu terytorialnego są określone w ustawie.
4. Zmiany w zakresie zadań i kompetencji jednostek samorządu terytorialnego następują wraz z odpowiednimi zmianami w podziale dochodów publicznych.

Źródło: Konstytucja RP.

Dochody własne JST

Na podstawie tekstu konstytucji można zauważyć różnorodność źródeł finansowania. Przede wszystkim JST mogą uzyskiwać **dochody własne**. Ich źródła są zależne od wielkości, poziomu zamożności i inwestycji na danym terenie. Na poszczególnych

szczeblach samorządu terytorialnego również możemy zauważyć różnice w źródłach dochodów własnych gminy, powiatu i województwa.

Zastanów się, skąd jednostki samorządu terytorialnego czerpią dochody. Jakie są różnice?

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Wpływy z innych źródeł

Poza dochodami własnymi jednostki samorządu terytorialnego otrzymują również **subwencje ogólne i dotacje celowe**. Subwencją ogólną nazywamy pomoc finansową o charakterze bezzwrotnym, nieodpłatnym, powszechnym i uniwersalnym. Jest ona udzielana przez państwo ze środków budżetowych i przeznaczona wyłącznie na finansowanie zadań własnych JST. Główną funkcją subwencji ogólnej, obok uzupełnienia dochodów własnych gminy, powiatu lub województwa, jest **wyrównanie dysproporcji** w rozkładzie tych dochodów. Chodzi o pokrycie wydatków jednostki, na które brakuje pieniędzy w dochodach własnych gminy, a są one niezbędne do wypełnienia zadań własnych jednostki.

Subwencja ogólna **dla gmin i powiatów** składa się z części **wyrównawczej, równoważącej i oświatowej**. [Subwencja oświatowa](#) wynika z konstytucyjnej odpowiedzialności państwa, a nie samorządu, za jakość i poziom edukacji w Polsce. Subwencje wyrównawcze i równoważące wiążą się z wyrównywaniem przez państwo różnic w poziomie dochodów między bardziej i mniej rozwiniętymi jednostkami samorządu terytorialnego. Mogą być one traktowane jako wypełnienie **zasady subsydiarności** czy też **zasady sprawiedliwości społecznej**. Zasada ta, również wpisana w konstytucję, gwarantuje wszystkim obywatelom równy dostęp do usług publicznych. Subwencje wyrównawcze i równoważące to forma pomocy państwa dla jednostek samorządowych wspierająca działania inwestycyjne i przyspieszająca ich rozwój. Zadaniem państwa w tym przypadku jest redystrybucja dochodów i pomoc jednostkom słabszym ekonomicznie. Ma to na celu zrównoważenie poziomu usług publicznych na terenie całego kraju. Natomiast subwencja ogólna **dla województw** składa się z części **wyrównawczej, regionalnej i oświatowej**.

Subwencja ogólna nie jest dzielona na równe części. Nie każda JST dostaje tyle samo pieniędzy.

Sprawdź, jakie części subwencji i w jakiej wysokości otrzymuje twoja gmina.

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Zgodnie z orzeczeniem Trybunału Konstytucyjnego wpłaty do budżetu państwa z przeznaczeniem na część regionalną dla województw oraz zasady jej podziału muszą gwarantować bogatszym województwom zachowanie odpowiedniej części dochodów własnych dla realizacji zadań własnych.

Ciekawostka

Akcja „STOP [janosikowe](#)”

Ustawę o dochodach jednostek samorządu terytorialnego szybko ochrzczone mianem podatku janosikowego. W lipcu 2010 roku Rafał Szczepański, przedsiębiorca z Warszawy, rozpoczął zbiórkę podpisów pod projektem ustawy, która zmniejszałaby janosikowe. Inicjatywa zakładała też zmianę sposobu naliczania wpłat oraz zasad, na jakich pieniądze z janosikowego miałyby być przekazywane biedniejszym samorządom. Zebrano 150 tys. podpisów i projekt ustawy obywatelskiej w sierpniu 2011 roku trafił do ówczesnego Marszałka Sejmu. Propozycja została jednak negatywnie zaopiniowana przez komisje finansów i samorządu terytorialnego i prace nad nią zamrożono.

Poza subwencjami ogólnymi jednostki samorządu terytorialnego otrzymują również **dotacje celowe**. Ta pomoc jest przeznaczona na zadania zlecone. Są to zadania realizowane na podstawie ustaw lub w porozumieniu z przedstawicielami administracji rządowej w terenie.

Budżet JST

Podstawą samodzielnej gospodarki finansowej każdego z trzech typów jednostek samorządu terytorialnego jest **uchwała budżetowa**. Projekty uchwał budżetowych są proponowane przez organy wykonawcze organom stanowiącym (radom gmin, powiatów i sejmikom wojewódzkim) oraz regionalnej izbie obrachunkowej. Za prawidłowe wykonanie uchwalonego budżetu odpowiadają organy wykonawcze. Corocznie składają sprawozdanie z wykonania budżetu i powinny uzyskać [absolutorium](#), tzn. potwierdzenie prawidłowości jego wykonania.

Gospodarka finansowa wszystkich trzech typów jednostek samorządu

Jednostki samorządu terytorialnego mają obowiązek publikowania uchwał budżetowych. Wejdź na stronę BIP swojej gminy, powiatu i województwa, znajdź aktualne uchwały budżetowe i przeanalizuj je. W jakiej sytuacji finansowej są te jednostki?

Źródło: domena publiczna.

terytorialnego jest **jawna**. Oznacza to m.in. obowiązek opublikowania uchwały budżetowej oraz sprawozdań z wykonania budżetu. Z uchwałą budżetową wraz z załącznikami możemy zapoznać się we właściwym urzędzie danej JST. Uchwałę można też często znaleźć na oficjalnej stronie internetowej danej gminy lub powiatu. Najłatwiej jednak odnaleźć ją w [Biuletynie Informacji Publicznej \(BIP\)](#), który jest obowiązkowo prowadzony przez każdą jednostkę.

Budżet jednostki samorządu terytorialnego składa się z przychodów, tzn. podatków lokalnych, części [PIT-u](#) i [CIT-u](#), które pozostają w jednostkach samorządowych, oraz dotacji i subwencji.

Drugą stroną każdego budżetu są **wydatki**. Każda jednostka samorządu terytorialnego powinna dbać, aby bilans dochodów i wydatków się zgadzał. Jeśli w budżecie będzie brakować pieniędzy, wówczas organ stanowiący może podjąć decyzję o emisji obligacji gminnych, powiatowych lub wojewódzkich. Oznacza to wprowadzenie deficytu w budżecie jednostki, ale pozwala sfinansować bieżące potrzeby. Zawsze jednak trzeba pamiętać, że każdy dług trzeba spłacić. Dlatego warto dobrze zastanowić się, zanim się go zaciągnie. Zwłaszcza, jeśli dysponujemy pieniędzmi publicznymi.

Słownik

Biuletyn Informacji Publicznej

ujednolicony system akt, publikowanych w celu udostępnienia obywatelom wiedzy na temat działalności organów administracji publicznej

subwencja ogólna

nieodpłatna i bezzwrotna pomoc finansowa udzielana przez państwo określonym podmiotom, np. jednostkom samorządu terytorialnego w celu wspomoczenia realizacji przez nie zadań własnych

subwencja oświatowa

nieodpłatna i bezzwrotna pomoc finansowa państwa udzielana jednostkom samorządu terytorialnego w celu realizacji przez nie zadań własnych związanych z prowadzeniem jednostek oświatowych

dotacja celowa

finansowa pomoc państwa dla samorządów pozwalająca sfinansować określone zadanie inwestycyjne, mające na celu poprawę warunków życia w jednostce samorządowej

„janosikowe”

wpłata do budżetu państwa przez jednostki samorządu terytorialnego, których dochód przekracza wskaźniki ustalone w ustawie; jest wykorzystywana do wypłacania subwencji ogólnej w celu zrównoważenia poziomu dochodów jednostek samorządowych w różnych częściach Polski

budżet gminy

prowadzona przez gminę na podstawie uchwały budżetowej samodzielna gospodarka finansowa

absolutorium

określenie aktu prawnego przez uprawniony organ na podstawie sprawozdania finansowego

obligacja komunalne

dłużny papier wartościowy emitowany przez jednostkę samorządu terytorialnego na podstawie ustawy; jest poświadczeniem faktu zaciągnięcia przez jednostkę

samorządową długi wobec nabywców obligacji

PIT

(z ang. *Personal Income Tax*); podatek od dochodów, które uzyskują osoby fizyczne, czyli od wynagrodzeń ze stosunku pracy, emerytur, rent, wszelkich zasiłków, od prowadzenia własnej działalności gospodarczej in.; rozliczany na początku roku za rok ubiegły

CIT

(z ang. *Corporate Income Tax*); podatek dochodowy od osób prawnych prowadzących działalność gospodarczą, np. spółek, przedsiębiorstw, fundacji, stowarzyszeń

spinanie budżetu

sytuacja, w której dochody i wydatki danej jednostki się równoważą lub dochody przewyższają wydatki (nadwyżka budżetowa); jeśli wydatki przekraczają dochody, budżet się nie spina (powstaje deficyt budżetowy)

Symulacja interaktywna

Polecenie 1

Symulacja 1

Sprawdź, czy dochody gminy wystarczą na wszystkie zaplanowane wydatki?

Przeanalizuj budżet pewnej gminy: jej dochody i wydatki zamieszczone w tabelach i na wykresie. Następnie odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

* do tej kategorii należą: podatek od nieruchomości, podatek rolny, podatek leśny, podatek od środków transportu, podatek od spadków i darowizn; ** do tej kategorii należą: opłata skarbową, opłata targowa

Ćwiczenie 1

Wykorzystując schemat symulacji, przeanalizuj budżet swojej gminy. Poszukaj uchwał budżetowych swojej gminy (najlepiej na stronach BIP) i na ich podstawie przygotuj dane. Wprowadź je do tabeli i prześledź wykres.

Zastanów się, jakie inwestycje są potrzebne w twojej gminie. Oszacuj ich wartość, wprowadź do tabeli i sprawdź, czy w budżecie wystarczy pieniędzy. Jeśli nie, może trzeba rozważyć wzięcie kredytu lub ograniczenie wydatków w innych sferach.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj ćwiczenie.

” Ustawa z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego

Art. 8. 1. Dochodami jednostek samorządu terytorialnego mogą być dotacje celowe z budżetu państwa na:

- 1) zadania z zakresu administracji rządowej oraz na inne zadania zlecone ustawami;
- 2) zadania realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego na mocy porozumień zawartych z organami administracji rządowej;
- 3) usuwanie bezpośrednich zagrożeń dla bezpieczeństwa i porządku publicznego, skutków powodzi i osuwisk ziemnych oraz skutków innych klęsk żywiołowych;
- 4) finansowanie lub dofinansowanie zadań własnych;
- 5) realizację zadań wynikających z umów międzynarodowych.

2. Dochodami powiatu są dotacje celowe z budżetu państwa na realizację zadań straży i inspekcji, o których mowa w ustawie z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2018 r. poz. 995 i 1000).

3. Dochodami jednostek samorządu terytorialnego mogą być środki z funduszy celowych, pozyskiwane na podstawie odrębnych przepisów.

4. Dochodami jednostek samorządu terytorialnego mogą być dotacje udzielane przez Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz wojewódzkie fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej na podstawie odrębnych przepisów.

Źródło: *Ustawa z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego*, dostępny w internecie: sip.lex.pl [dostęp 10.02.2020 r.].

Zapoznaj się ze źródłami i wykonaj ćwiczenie.

Źródło I

” Konstytucja RP

Art. 167. 1. Jednostkom samorządu terytorialnego zapewnia się udział w dochodach publicznych odpowiednio do przypadających im zadań.

2. Dochodami jednostek samorządu terytorialnego są ich dochody własne oraz subwencje ogólne i dotacje celowe z budżetu państwa.

3. Źródła dochodów jednostek samorządu terytorialnego są określone w ustawie.

4. Zmiany w zakresie zadań i kompetencji jednostek samorządu terytorialnego następują wraz z odpowiednimi zmianami w podziale dochodów publicznych.

Art. 168. Jednostki samorządu terytorialnego mają prawo ustalania wysokości podatków i opłat lokalnych w zakresie określonym w ustawie.

Źródło: Konstytucja RP.

Źródło II

” *Ustawa z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego*

Art. 3. 1. Dochodami jednostek samorządu terytorialnego są:

1) dochody własne;

- 2) subwencja ogólna;
- 3) dotacje celowe z budżetu państwa.

2. W rozumieniu ustawy dochodami własnymi jednostek samorządu terytorialnego są również udziały we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych i podatku dochodowego od osób prawnych.

3. Dochodami samorządu terytorialnego mogą być:

- 1) środki pochodzące ze źródeł zagranicznych niepodlegające zwrotowi;
- 2) środki pochodzące z budżetu Unii Europejskiej;
- 3) inne środki określone w odrębnych przepisach.

Art. 7. 1. Subwencja ogólna składa się z części:

- 1) dla gmin:
 - a) wyrównawczej,
 - b) równoważącej;
- 2) dla powiatów:
 - a) wyrównawczej,
 - b) równoważącej;
- 3) dla województw:
 - a) wyrównawczej,
 - . b) regionalnej;
- 4) oświatowej – dla gmin, powiatów i województw.

2. Jednostki samorządu terytorialnego dokonują, na zasadach określonych w ustawie, wpłat do budżetu państwa.

3. O przeznaczeniu środków otrzymanych z tytułu subwencji ogólnej decyduje organ stanowiący jednostki samorządu terytorialnego.

Źródło: *Ustawa z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego*, dostępny w internecie: sip.lex.pl [dostęp 10.02.2020 r.].

Ćwiczenie 3

Ćwiczenie 4

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj ćwiczenie.

” Konstytucja RP

Art. 167. 1. Jednostkom samorządu terytorialnego zapewnia się udział w dochodach publicznych odpowiednio do przypadających im zadań.

Źródło: *Konstytucja RP*.

Ćwiczenie 5

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj ćwiczenie.

” Pismo z dnia 8 grudnia 2008 r. Urząd Miasta w Katowicach PO.III.3110 3-3/08 Powstanie obowiązku podatkowego w podatku od nieruchomości w przypadku odtworzenia, przebudowy, rekonstrukcji, adaptacji oraz likwidacji budynku lub budowli.

§ 1. Rada Miasta w Sejnach wprowadza na terenie Gminy Miasta Sejny opłatę od posiadania psów, która będzie pobierana od osób fizycznych posiadających psy.

§ 2. Stawka opłaty od posiadania psa wynosi 55,00 zł rocznie od jednego psa oraz 50,00 zł rocznie za każdego następnego psa posiadane przez osobę fizyczną.

§ 3. 1. Opłata od posiadania psów płatna jest bez wezwania do dnia 31 marca roku podatkowego na konto Urzędu Miasta Sejny, a w przypadku powstania obowiązku jej uiszczenia po tej dacie, w terminie 14 dni od dnia powstania tego obowiązku. W przypadku powstania lub wygaśnięcia obowiązku uiszczenia opłaty w ciągu roku podatkowego, stawkę roczną zmniejsza się proporcjonalnie do liczby miesięcy, w którym nie istniał obowiązek jej zapłaty.

2. Obowiązek uiszczenia opłaty powstaje od pierwszego dnia miesiąca następującego po miesiącu, w którym powstały okoliczności uzasadniające powstanie tego obowiązku i wygasa z upływem miesiąca, w którym ustały okoliczności uzasadniające ten obowiązek.

Ćwiczenie 7

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj ćwiczenie.

” Ustawa z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego

Art. 70a. 1. W latach 2015–2019 wpłat do budżetu państwa, z przeznaczeniem na część regionalną subwencji ogólnej dla województw, dokonują województwa, w których wskaźnik W jest większy niż 125% wskaźnika Ww.

2. Kwotę rocznej wpłaty oblicza się, mnożąc liczbę mieszkańców województwa przez kwotę wynoszącą:

1) 49% nadwyżki wskaźnika W ponad 125% wskaźnika Ww – dla województw, w których wskaźnik W jest nie większy niż 150% wskaźnika Ww;

2) 12,25% wskaźnika Ww, powiększoną o 59% nadwyżki wskaźnika W ponad 150% wskaźnika Ww – dla województw, w których wskaźnik W jest większy niż 150% wskaźnika Ww.

3. Kwota rocznej wpłaty, obliczona w sposób określony w ust. 2, nie może przekroczyć 35% dochodów podatkowych województwa z roku poprzedzającego rok bazowy.

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj ćwiczenie.

” Tomasz Żółciak

Janosikowe dobije samorzady. Najwięcej biedniejszym gminom odda Warszawa

Lwia część przyszłorocznych [2019 r.] wpłat będzie tradycyjnie pochodzić od Warszawy, która odda innym jednostkom aż 368,6 mln zł. A przypomnijmy, że to tylko wpłata na szczeblu gminnym. Bo stolica płaci jeszcze na szczeblu powiatowym (jako miasto na prawach powiatu) – w 2019 r. będzie to prawie 683 mln zł. Łącznie wpłaci więc ponad 1 mld zł. W historii janosikowego tylko raz zdarzyła się podobna wysokość wpłaty – w 2009 r. Na szczeblu wojewódzkim tylko jeden region dokona w przyszłym roku [2019] wpłaty – Mazowsze. I to sporej, bo wynoszącej ponad 509 mln zł – o 132 mln zł więcej niż w tym roku.

– Wpłaty na janosikowe to jednocześnie pieniądze, których nie wydamy na drogi, doposażenie szpitali czy wodociągi – zwraca uwagę Marta Milewska z urzędu marszałkowskiego województwa mazowieckiego. – Wpłaty wydają się zbyt wysokie i konieczne są jakieś rozwiązania systemowe. Pytanie, jak zachowa się rząd i czy rozwiązanie będzie korzystne dla Mazowsza. Na razie nasz region ratuje to, że po wyroku TK z 2014 r. ustawodawca przygotował by-pass w postaci obniżenia naszej corocznej wpłaty – dodaje”.

Źródło: Tomasz Żółciak, *Janosikowe dobije samorzady. Najwięcej biedniejszym gminom odda Warszawa*, 25.10.2018 r., dostępny w internecie: dziennik.pl [dostęp 10.04.2019 r.].

Dla nauczyciela

Autorka: Anna Wąsiel-Alberska

Przedmiot: wiedza o społeczeństwie

Temat: Skąd wziąć pieniądze – planowanie budżetu JST

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

zakres podstawowy

IX. Sprawowanie władzy w Rzeczypospolitej Polskiej.

Uczeń:

3) wyjaśnia, jakie są w Rzeczypospolitej Polskiej źródła dochodów samorządu terytorialnego (dochody własne, dotacje, subwencje) i kierunki ich wydatków;

4) znajduje i analizuje informacje na temat dochodów i wydatków własnej gminy oraz powiatu.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie przedsiębiorczości.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- wyjaśnia znaczenie podatków lokalnych dla realizacji potrzeb mieszkańców jednostek samorządu terytorialnego;
- charakteryzuje różne źródła dochodów jednostek samorządowych;
- analizuje możliwości wydatków gminnych i ocenia skuteczność ich finansowania.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- strategia eksperymentalno-obszernyjna.

Metody i techniki nauczania:

- drzewo decyzyjne;
- symulacja;
- dyskusja;
- analiza materiałów źródłowych.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami i dostępem do internetu, słuchawki;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg zajęć:

Faza wstępna

1. Na poprzednich zajęciach nauczyciel prosi uczniów, aby zastanowili się, jakie najważniejsze inwestycje powinny zostać przeprowadzone na terenie gminy, w której mieszkają. Ich zadaniem jest także poszukanie uchwał budżetowych gminy z ostatnich 5 lat i zapoznanie się z danymi.

2. Przedstawienie tematu i celów zajęć.

3. Prezentacja pomysłów dotyczących inwestycji i zapisanie ich na tablicy. Podział klasy na pięć grup. Uczniowie układają wspólne propozycje w porządku od najbardziej dla nich istotnej po tę najmniej ważną, szacują, ile potrzebują pieniędzy na zrealizowanie inwestycji. Wyniki pracy na razie nie są jawne.

Faza realizacyjna

1. Wprowadzenie uczniów w świat finansów. Pytania:

- W jaki sposób mogą być rozdysponowane pieniądze z budżetu gminnego?
- Kto jest odpowiedzialny za ich wydawanie?

Nauczyciel w razie potrzeby weryfikuje odpowiedzi.

2. Praca samodzielna – wyszukanie odpowiednich fragmentów ustaw i przedstawienie źródeł finansowania budżetu gminy. Po przeanalizowaniu tekstu wypisanie na tablicy wszystkich źródeł finansowania i wydatków twardych (z których nie można zrezygnować).

3. Wykorzystanie multimediu – symulacji dochodów i wydatków gminy. Uczniowie analizują wysokość przychodów do budżetu w poszczególnych latach. Sprawdzają, czy wystarczają one na pokrycie wydatków. Wpisują w tabelę różne kwoty, które mogą wpłynąć na zmianę budżetu (polecenia do symulacji, m.in. wpływ bezrobocia, dochody z CIT) i przedstawiają wnioski.

4. Powrót do pracy w grupach. Uczniowie wpisują w tabelę dane z uchwał swojej gminy – dochody: subwencje, dochody z podatków, opłat, dochody z PIT i CIT; i wydatki gminy. Obliczają, jakimi sumami dysponują. Poszczególne grupy wybierają ze swoich pomysłów inwestycyjnych te, które uważają za najbardziej potrzebne w gminie. Sprawdzają, czy wystarczy im środków na inwestycje.

5. Drzewo decyzyjne. W trakcie przeprowadzania symulacji analiza problemu wymagającego podjęcia decyzji, z której inwestycji zrezygnować lub którą można zrealizować, wykorzystując więcej lub mniej środków (np. kredyt – trzeba wziąć pod uwagę koszty obsługi kredytu; oszczędności w innych pozycjach budżetu). Należy wybrać optymalny wariant inwestycji. Uczniowie w odpowiednim miejscu drzewa zapisują propozycje i uzasadniają je. Po dyskusji podają możliwe rozwiązania oraz wypisują ich negatywne i pozytywne skutki. Chętny/wybrany uczeń zapisuje podane propozycje na tablicy interaktywnej. Na zakończenie zadania następuje wybór właściwej decyzji, tzn. na co zostaną wydane pieniądze gminy, i jego uzasadnienie.

6. Powrót do symulacji – analiza, czy starczy pieniędzy w budżecie na realizację zaplanowanej inwestycji. Jeśli w budżecie jest nadwyżka, uczniowie mogą zaproponować realizację innych inwestycji lub wpisać pozostałe fundusze na inne, ich zdaniem ważne zadania samorządowe (np. dofinansowanie szkół, ochronę środowiska itp.). Powinni jednak zamknąć się w budżecie, którym dysponują. Mogą ewentualnie zaproponować samoopodatkowanie się mieszkańców. W takiej sytuacji należy pamiętać, że konieczne jest przeprowadzenie referendum i trzeba taką konieczność uzasadnić.

Faza podsumowująca

1. Uczniowie wykonują wskazane ćwiczenia interaktywne. Wspólne omówienie odpowiedzi.

2. Nauczyciel pyta uczniów, co w decyzjach związanych z budżetem gminy sprawiło im największą trudność. Jak udało im się, jeśli się udało, połączyć własne oczekiwania z interesami mieszkańców? Na co władze gminy powinny zwracać uwagę, planując budżet?

Po krótkiej dyskusji podsumowuje lekcję, zwracając uwagę na sprzeczność interesów i ograniczoną pulę pieniędzy, jakimi dysponuje gmina.

Praca domowa:

Uczniowie wykonują ćwiczenia 6, 7, 8 z pakietu ćwiczeń interaktywnych.

Materiały pomocnicze:

1. Uchwały budżetowe gminy, w której mieszkają uczniowie.
2. Ustawa o samorządzie gminnym.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Symulacja może posłużyć do przeprowadzenia lekcji odwróconej: uczniowie w grupach przygotowują najbardziej optymalne ich zdaniem budżety, a następnie na lekcji przedstawiają je w czasie debaty budżetowej, która odbywa się na posiedzeniu rady gminy. Każda grupa może reprezentować inne koło radnych.